

ЗМІСТ

Фредерік Бастіа, сучасний радикальний філософ
та економіст (Володимир Золоторьов) 7

**ЩО МИ БАЧИМО І ЧОГО НЕ БАЧИМО,
або ПОЛІТЕКОНОМІЯ ЗА ОДИН УРОК..... 11**

Вступ автора 13

I. Розбите вікно..... 15

II. Звільнення з військової служби..... 20

III. Податки 25

IV. Театри та образотворче мистецтво..... 31

V. Громадські роботи..... 40

VI. Посередники..... 45

VII. Обмеження торгівлі..... 54

VIII. Машини..... 62

IX. Кредит..... 70

X. Алжир..... 75

XI. Ощадливість і розкіш..... 82

XII. Право на працю, право на прибуток..... 92

ЗАКОН..... 97

ДЕРЖАВА..... 173

КЛЯТІ ГРОШІ!..... 191

Покажчик імен..... 226

I. РОЗБИТЕ ВІКНО³

Чи довелося вам бачити гнів добродушного буржуа Жака Бонома⁴, коли його нестерпний син розбив-таки віконне скло? Якщо ви були присутні при цьому видовищі, то, напевно, так само, як і всі інші присутні (яких було більше тридцяти, і всі немов змовились), поспішили втішити нещасного господаря загальними фразами: «Немає лиха без добра. Подібними випадками тримається промисловість. Кожен хоче жити. Що сталося б зі склярами, якби скло ніколи не розбивалося?»

³ Американський журналіст Генрі Хезлітт зіграв важливу роль у розкритті творчості Бастіа широкому загалу американців у період після Другої світової війни. У передмові до своєї книги «Економіка за один урок» (1946) він визнав вплив брошури Бастіа «Що ми бачимо і чого не бачимо»: «Найбільший мій борг – есе Фредеріка Бастіа *Ce qu'on voit et ce qu'on ne voit pas*, якому наразі майже століття. Насправді мою роботу можна розглядати як модернізацію, розширення та узагальнення підходу, який міститься в брошурі Бастіа» (с. 9). Перший розділ Хезлітта мав назву «Розбите вікно», що є посиланням на один із найбільш відомих софізмів Бастіа, і сама назва книги Хезлітта, мабуть, взята з підзаголовка, використаного у друкованому виданні брошури видавничої фірми «Гійом» *L'économie politique en une leçon* (Політична економія за один урок). Див. Генрі Хезлітт, *Економіка за один урок* (1-ше видання Harper and Brothers, 1946). Видання, що використовується для цитати, – New York: Manor Books Inc, 1974. – Примітка Bastiat Project Foundation for Economic Education.

⁴ «Жак Боном» (Jacques Bonhomme, буквально Jack Goodfellow) – це ім'я, яке французи використовують для позначення «кожного», іноді з відтінком того, що він є архетипом мудрого французького селянина. Бастіа часто використовує персонажа Жака Бонома у своїх діалогах в «Економічних софізмах» як кальку для критики протекціоністів та прихильників державного регулювання. Назву Жак Боном отримав невеликий журнал, який Бастіа та Молінарі видавали і роздавали на вулицях Парижа в червні та липні 1848 р. – Примітка OLL.

Втім, за цією втішною формулою криється ціла теорія, яку легко спіймати *flagrante delicto*⁵ на цьому дуже простому прикладі, тому що це та сама теорія, якою, на жаль, керуються зазвичай наші економічні установи.

Припустимо, що мається на увазі таке: на усунення шкоди (лагодження скла) потрібно витратити шість франків, і завдяки цьому випадку скляна промисловість отримала шість франків, тобто її простимулювали на ці шість франків. Я цілковито згодний з цим міркуванням, і не буду навіть оскаржувати його, бо воно є повністю правильним. Прийде скляр, зробить свою справу, візьме за це шість франків, потираючи руки від задоволення, – і в серці своєму благословить жадливу дитину. *Це є те, що ми бачимо.*

Але якщо шляхом подальших розмірковувань дійдуть, як це часто трапляється, висновку, що бити вікна то є добре, тому що це посилює обіг грошей, а отже, слугує заохоченням промисловості взагалі, то я вигукну: «Стійте! Ваша теорія не йде далі того, *що ви бачите*, і не хоче знати того, *чого ви не бачите*».

А *не бачите ви* того, що якщо наш буржуа витратив шість франків на певну річ, то він вже не зможе витратити їх на іншу. *Ви не бачите того*, що якби йому не довелося вставляти нове скло замість розбитого, то він міг би, наприклад, купити собі нові чоботи замість стоптаних або книгу для своєї бібліотеки. Коротше кажучи, він би витратив ці шість франків на щось таке, на що тепер витратити їх вже не може.

Тож підіб'ємо рахунок для промисловості *взагалі*.

⁵ *In flagrante delicto* – латинська фраза, яка буквально означає «у палаючому образі». Вона використовується в юридичних колах для позначення ситуації, коли когось спіймали «на гарячому» у вчиненні правопорушення.